Romanoslavica XLIV

RUSIA LUI VOLTAIRE

Irina VLĂŞCIANU

Percepţia Franţei despre Rusia este rezultatul unor perspective negative, mai mult sau mai puţin fundamentate, care au traversat veacurile şi care au rămas în esenţă neschimbate. Iluminismul va concepe Rusia într-un spirit meliorist, imaginându-şi ieşirea Rusiei din starea de barbarie şi îndreptarea moravurilor. Luminile franceze au redescoperit Rusia ca regiune estică a continentului european, punând-o, din punct de vedere filozofic şi geografic, în rând cu celelalte ţări din răsăritul Europei. În acest proces complex de „reinventare" a unei Rusii, stat est-european şi nu nordic sau oriental, a unei Rusii aflate pe drumul progresului şi nu a barbariei, rolurile principale au fost asumate de filozofii francezi ai secolului al XVIII-lea.

În Franţa, ca şi în întreaga Europă,în secolul al XVIII-lea, s-a dezvoltat mult, după cum am arătat, interesul pentru Rusia care se ridica impetuoasă, ca o mare putere, iar Petru I, reformatorul acestei mari naţiuni, devenea o figură populară şi chiar legendară, din prisma victoriei la Poltava asupra lui Carol al XII-lea, regele Suediei. Marile nume ale Iluminismului francez, precum Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, Diderot, Condillac, Mably fac repetate aprecieri despre acest conducător al unei ţări care, dezvoltându-şi economia şi armata, lărgindu-şi hotarele şi organizându-şi diplomaţia, obţinea succese importante pe scena politică europeană. Astfel că *Istoria Rusiei sub Petru cel Mare,* aparţinându-i filozofului de la Ferney, celebrul Voltaire, apare ca „o verigă dintr-un lanţ"[1] de date şi fapte importante despre o mare putere a Europei. Fără îndoială, lucrarea mai sus amintită este cel mai important document istoric al Secolului Luminilor Franceze despre Rusia ca stat ce se impune tot mai mult pe câmpul bătăliilor politice din Europa, dar, în acelaşi timp, este şi un *monument* istoric şi literar închinat gloriei şi măreţiei lui Petru cel Mare. *Istoria Rusiei sub Petru cel Mare* este precedată de apariţia unui alt volum de cercetare istorică, *Istoria lui Carol al XII-lea,* care are drept subiect domnia şi războaiele purtate de ambiţiosul rege al Suediei, dar în care Voltaire face primele referiri la apariţia Rusiei pe harta Europei, la rolul ei în stabilirea configuraţiei politice din Nord-Estul continentului şi, mai ales, schiţează primele elemente ale portretului marelui ţar rus, Petru I.

Urmărind destinul glorios al lui Carol, Voltaire se vede, în mod inevitabil, dator cititorilor săi să-l prezinte pe cel mai de temut adversar al acestuia, ţarul Petru,

[1] Derjavin, *Voltaire,* Editura de Stat, Bucureşti, 1949, p.241

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)

consacrând destule pagini descrierii moravurilor, realităţilor sociale, politice, economice şi culturale din Rusia de dinainte de Petru şi Rusia în timpul lui Petru.

Voltaire începe primul capitol al *Istoriei lui Carol al XII-lea* prin a arăta limitele geografice ale teritoriului rusesc care „se întinde din nordul Asiei şi Europei, de la frontiera cu China până la hotarele cu Polonia şi Suedia”[1] şi făcând precizarea că „această ţară imensă era aproape necunoscută în Europa înainte de ţarul Petru”[2]. Ceea ce este important pentru Voltaire este să facă cunoscută Occidentului prăpastia de ignoranţă şi de înapoiere culturală şi economică în care e prăbuşită populaţia rusească. Potrivit lui Voltaire, primii ruşi, *les moscovites*, erau „mai puţin civilizaţi decât erau mexicanii când au fost descoperiţi de Cortez”[3]. Ruşii sunt „nişte sclavi ai unor stăpâni la fel de *barbari* ca şi ei”[4], căci filozofului francez îi e clar că Rusia de dinainte de Petru era doar ignoranţă, barbarie şi superstiţie: nu exista artă, industrie sau schimburi comerciale, numărarea anilor în calendarul rusesc se făcea de la facerea lumii şi nu de la naşterea lui Hristos, nu se cunoştea folosirea cifrelor în administraţia financiară statală, religia lor ortodoxă era strivită sub numărul impresionant de superstiţii, iar „autoritatea patriarhului era pe atât de nemărginită, pe cât era de mare ignoranţa poporului”[5].

După trecerea în revistă a situaţiei din Rusia *ante-Petru*, Voltaire se concentrează asupra prezentării perioadei de formare spirituală a viitorului ţar, a abilităţilor însuşite, ca ulterior să pună în evidenţă reformele înfăptuite de acesta şi toate măsurile inovatoare care au făcut din Rusia putere europeană redutabilă: înfiinţarea primelor academii, tipografii, biblioteci, abolirea superstiţiilor prin instruirea clerului; organizarea şi disciplinarea armatelor; dezvoltarea meşteşugurilor; construirea de numeroase porturi şi înfiinţarea flotei ruseşti; dezvoltarea comerţului cu Asia şi Europa; stimularea artelor; încurajarea ştiinţelor prin fondarea de numeroase şcoli de ingineri, medici etc. Voltaire recunoaşte fără preget măreţia creatoare a ţarului rus, *deşi* „e îngrozitor că acestui civilizator de oameni i-a lipsit tocmai cea mai importantă virtute, omenia”[6]. Geniul său, virtuţile nenumărate se amestecau cu brutalitatea plăcerilor, ferocitatea moravurilor şi barbaria răzbunărilor: „Îşi civiliza popoarele, dar el însuşi era un sălbatic”[7]. Aşa după cum am arătat, Petru, ca personaj şi dilemă istorică, a apărut pentru prima oară în scrierile lui Voltaire ca învingătorul lui Carol al XII-lea, rivalul său în cotropirea Europei de Est. Voltaire va aduce ceva mai multe informaţii în *Anecdote despre ţarul Petru cel Mare,* care anunţau tratarea pe larg a subiectului ce avea să urmeze în *Istoria Rusiei sub Petru cel Mare.*

În continuare, Voltaire prezintă succint reformele întreprinse de Petru şi inovaţiile sale civilizatoare, cele mai multe inspirate de modelele occidentale: instruirea

[1] Voltaire, *Histoire de Charles XII,* Ed.Garnier-Flammarion, Paris, 1968, p.46.
[2] *Idem.*
[3] *Ibidem.*
[4] *Ibidem.*
[5] *Ibidem,* p.47.
[6] *Idem,* p.55.
[7] *Ibidem,* p.56.

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)

clerului, a tinerei nobilimi, înfiinţarea de manufacturi, îmbunătăţirea condiţiei femeii în societate, întemeierea de porturi şi noi oraşe etc.; multe din aceste elemente constitutive ale operei măreţe a lui Petru fuseseră deja menţionate în *Istoria lui Carol al XII-lea.* Apar însă în *Anecdote* referiri mai detaliate cu privire la vizita ţarului în Franţa, în timpul regenţei ducelui d'Orléans, şi mai ales la episodul condamnării la moarte a ţareviciului Alexei.

Condamnarea la moarte a ţareviciului este, pentru Voltaire, „unul dintre cele mai teribile exemple de severitate care au fost vreodată oferite din înaltul tronului"[1]. Dacă, până atunci, filozoful nu avea decât admiraţie pentru opera creatoare a lui Petru, iată că Voltaire nu se sfieşte să aducă la lumină cea mai crudă şi ingrată ispravă a ţarului. Acesta, uitând că era tată, se gândea doar la faptul că era întemeietorul unui imperiu pe care fiul său îl putea cufunda din nou în ignoranţă şi barbarie, judecând după comportamentul lui Alexei care dezaproba multe dintre acţiunile lui Petru. Pentru Voltaire, măsura de pedepsire prin dezmoştenire ar fi fost perfect justificată şi condamnă cu vehemenţă această abominabilă crimă, o filă neagră în cartea realizărilor lui Petru cel Mare.

Atras, chiar sedus de acest monarh reformator, Voltaire plănuise încă din 1731 să-i scrie biografia, dar ezitările curţii de la Petersburg de a încredinţa unui străin o asemenea misiune importantă au făcut ca o istorie completă a Rusiei sub domnia lui Petru să vada lumina tiparului abia 26 de ani mai târziu.

Pentru redactarea acestei lucrări de mare anvergură, Voltaire cerceta şi era preocupat de varietatea problemelor de ordin demografic, economic, social şi administrativ, motiv pentru care a luat legătura cu ambasadorul Rusiei la Paris, Bestiujev-Riumin, şi cu contele Ivan Şuvalov, şambelanul ţarinei Elisabeta, cei doi furnizându-i materialele documentare necesare din arhivele interne.

Istoria Rusiei sub Petru cel Mare, apărută în două volume, începe cu descrierea administrativă, apoi a finanţelor, a populaţiei, a armatei, a obiceiurilor şi a religiei. Avem de-a face cu o prezentare destul de complexă a Rusiei înainte de Petru cel Mare, tocmai ca prin cunoaşterea stării de înapoiere moştenită, să scoată şi mai mult în evidenţă rolul civilizator al lui Petru. Sunt menţionate guvernarea Sofiei, conspiraţiile şi conflictele care au dus la înscăunarea lui Petru, cucerirea Azovului, Marea Ambasadă prin Europa, războiul cu Suedia, întemeierea Petersburgului, căsătoria lui Petru cu Ecaterina, reformele iniţiate de ţar, condamnarea ţareviciului. Se poate aşadar observa că Voltaire n-a scris o simplă biografie a ţarului, ci a descris panorama vastă a vieţii din Rusia în primul sfert de secol al XVIII-lea. El a eliminat inadvertenţele observate în cazul *Istoriei lui Carol al XII-lea* şi a realizat o amplă istorie a statului şi poporului rus, în jurul unui nucleu central: personalitatea lui Petru I. A înfăţişat procesul marii transformări a unui stat şi a unui popor care, intrând impetuos în istoria modernă, impresiona întreaga Europă.

[1] *Ibidem,* p.331.

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)

Personalitatea lui Petru e pretutindeni prezentă în operă, ca un conducător şi ca un mare binefăcător. După ce descrie situaţia haotică din Rusia la jumătatea secolului al XVII-lea,Voltaire îşi anunţă entuziast eroul: „În sfârşit Petru îşi făcu apariţia şi Rusia luă fiinţă”[1]. Pe măsură ce evenimentele se derulează, iar reformele se înfăptuiesc, personalitatea ţarului se reliefează în conformitate cu realitatea istorică şi în numele unei idei măreţe, luminoase care-l însufleţeşte în permanenţă.

Voltaire a conceput *Istoria Rusiei sub Petru cel Mare* ca pe un *monument* dedicat lui Petru, ca pe un fel de statuie a unei statui, pentru că Petru însuşi era creatorul unor opere eroice; Rusia era capodopera lui Petru, aşa cum Petru urma să fie a lui Voltaire. De multe ori în opera sa, Voltaire a exacerbat rolul *omului mare* care determină soarta popoarelor. Ca şi Diderot ori Mably, ca şi mulţi alţi iluminişti francezi sau germani, el s-a lăsat vrăjit de mirajul monarhului capabil de reforme liberale, de transformare a societăţii. Poate tocmai de aceea ţarul Rusiei a servit cel mai bine intenţiei lui de a prezenta lumii îndatoririle unui suveran luminat. Portretul lui Petru este acela a unui om mânat în permanenţă de ambiţie,dar nu de una nebunească, proprie lui Carol al XII-lea, ci de una conştientă şi creatoare, înclinată nu unei glorii personale, ci transformării progresiste a statului.

Voltaire trece intenţionat peste particularităţile delicate ale caracterului lui Petru pentru a nu-i păta imaginea ideală: „greşelile sale n-au întunecat niciodată marile calităţi; în el, omul a avut defecte, dar monarhul a fost totdeauna mare”[2]. Ceea ce nu poate însă ocoli Voltaire este episodul morţii ţareviciului Alexei, ce făcuse mare vâlvă în Europa. Filozoful îi va scrie lui Şuvalov: „Tristul sfârşit al ţareviciului mă încurcă oarecum; nu-mi place să vorbesc împotriva propriei mele conştiinţe. Condamnarea la moarte mi s-a părut mereu o pedeapsă extremă. Sunt multe state unde ar fi fost interzis să se face uz de ea. Nu văd în procesul făcut nicio conspiraţie; nu observ decât nişte vagi speranţe, câteva vorbe scăpate la nervi, niciun plan alcătuit, nicio atentare la persoana ţarului. Văd doar un fiu nedemn de tatăl lui, dar, din punctul meu de vedere, un fiu nu merită moartea doar pentru că a călătorit pe spezele proprii, în timp ce tatăl său făcea acelaşi lucru. Voi încerca să ies din acest impas alunecos arătând că în inima ţarului prevalează iubirea pentru ţară în faţa tulburărilor tatălui”[3]. În capitolul al X-lea, Voltaire arată procesul mincinos pe care Petru l-a pus în scenă pentru a-şi înlătura definitiv fiul de la succesiunea la tron, dar imediat găseşte şi o justificare plauzibilă pentru tatăl ce şi-a condamnat fiul la moarte. Alexei voia să aducă Rusia la starea ei de dinainte, „s-o cufunde din nou în întuneric”[4] şi astfel Petru nu a avut altă soluţie decât să „îşi sacrifice propriul fiu pentru siguranţa imperiului”[5]. „Petru a fost mai întâi suveran, apoi tată, pentru că şi-a sacrificat propriul fiu în interesul reformelor şi legislaţiei, în interesul poporului său, care, fără această tragică severitate, ar fi căzut din nou în starea din care

[1] Voltaire, *Histoire de Russie sous Pierre le Grand,* Ed. Gallimard, Paris, 1957, p.388.
[2] *Idem,* p.597.
[3] *Idem,* nota 1, p.544.
[4] *Idem,* p.566.
[5] *Ibidem.*

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)

fusese salvat"[1]. Pentru a-l elibera pe eroul reformator de povara acestei fapte nedemne de un monah luminat, cititorul este chemat, într-un fel specific voltairian, la judecată, pentru a vedea cine a fost mai nenorocit – „un tânăr prinţ acuzat de tatăl său şi condamnat la moarte de cei care trebuiau să-i fie într-o zi supuşi, sau tatăl care se vedea obligat să-şi sacrifice propriul fiu pentru salvarea imperiului?"[2]

Această operă este de fapt o sinteză istorică. În cuprinsul ei, Voltaire a avut prilejul să-şi expună pe larg şi cu temei consideraţiile despre *omul mare,* despre personalitate. Mai mult decât atât, Voltaire a cuprins aici şi probleme economice, sociale, culturale, religioase, a insistat asupra instituţiilor, a moravurilor, a mentalităţii boierimii,a sistemului de guvernare şi de administraţie. Amplitudinea problemelor tratate, modul cum sunt ordonate şi explicate absolvă această operă istorică, măcar în parte, de excesul idealizării lui Petru, trecându-i sub tăcere multe defecte şi erori şi înfăţişându-l ca pe una dintre cele mai mari personalităţi creatoare de istorie. *Istoria Rusiei sub Petru cel Mare* a constituit pentru Voltaire şi şcoala lui, un important şi convingător argument în demonstrarea tezei că un monarh luminat este capabil, prin energia şi însuşirile lui, să transforme o ţară înapoiată, prost organizată, neînsemnată, într-o mare putere între puterile lumii. Pe parcursul lucrării, a făcut o permanentă confruntare între situaţia moştenită de Petru I şi cea creată de el, dovedind practic că progresul necesar e posibil oricât de dificile ar fi căile şi oricât de dure mijloacele.

Criticile aduse acestei lucrări se referă tocmai la abundenţa pasajelor de panegiric şi apologie la adresa lui Petru cel Mare. Autorul este învinuit că trece sub tăcere brutalitatea ţarului, metodele dure în administraţie şi politică[3]. E adevărat că s-a servit de documente, dar oficialitatea care i-a cerut lucrarea a avut grijă să selecteze aceste documente. Astfel, totul s-a combinat cu intenţiile autorului şi Petru I a apărut ca un ideal pentru alţi monarhi, ca unul dintre cei mai mari legiuitori ai lumii, a cărui întreagă activitate şi năzuinţă erau îndreptate spre fericirea poporului său. Cel mai aspru îl acuză René Pomeau, considerând că Voltaire a falsificat mult din istoria Rusiei; filozoful a omis să spună că reformele lui Petru au rămas adesea doar pe hârtie, că unele au avut repercusiuni supărătoare, şi chiar cele mai fericite n-au şters trecutul, „ci au dăinuit încă în Sfânta Rusie"[4]. Dăinuiau în epocă Elisabeta şi Ecaterina a-II-a, ţarinele care i-au cerut lui Voltaire să-l elogieze pe ţarul Petru; de aceea se poate spune că, prin îmblânzirea spiritului critic şi practica apologiei, filozoful nu era prea departe de istoria de curte, comandată.

Bogata corespondenţă între filozoful francez şi Ecaterina a-II-a a Rusiei reprezintă una dintre cele mai importante mărturii despre mentalitatea Luminilor franceze vizavi de spaţiul prea puţin explorat al civilizaţiei ruse, aflate sub guvernarea unei tinere ţarine de origine germană. În această corespondenţă, Voltaire a dezvoltat idei

[1] *Ibidem,* p.560.
[2] *Ibidem,* p.556.
[3] *Apud* D. Almaş, A. Banciu, *Voltaire istoric,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1994, p.98.
[4] René Pomeau, *Voltaire par lui-même*, Ed. du Seuil, Paris, 1964, p.17.

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)

luminate despre putere şi imperiu, slăvind-o pe Ecaterina ca pe stăpâna absolută a unei ţări aproape necunoscute, iar formula sa pentru absolutism în Rusia îmbina elemente de teorie politică şi de fantezie personală. Scrisorile către Ecaterina îi permiteau filozofului să participe personal la o călătorie de explorare politică într-o ţară necunoscută, pe care de altfel n-a vizitat-o niciodată până la sfârşitul vieţii.

Ecaterina i-a scris pentru prima oară lui Voltaire în 1763, ca să-i mulţumească pentru cel de-al doilea volum din *Petru cel Mare*. Scrisoarea ţarinei încerca să stabilească o legătură personală între ea şi Voltaire. Ecaterina ştia că Voltaire spusese cuvinte măgulitoare despre ea; de fapt, el era faimos pentru modul de a linguşi capetele încoronate, iar ea avea să fie curând copleşită de complimentele lui, mai mult decât oricare alt suveran. Pierre Lepape apreciază că interesele Ecaterinei erau foarte bine stabilite atunci când s-a decis să-i scrie lui Voltaire, „ţarina a decis să facă din filozofii francezi un ingredient al supei sale politice”[1]. S-a vorbit despre un fel de schimb inechitabil în care filozofii jucau rolul de înşelaţi, căzuţi în capcana propriei lor vanităţi. Aceştia aduceau capetelor încoronate girul prestigiului lor, a spiritualităţii, a capacităţii lor de a-şi imagina regulile unei noi lumi fondate pe toleranţă, spirit critic liber şi metodă ştiinţifică; în schimb, primeau linguşiri regale în lipsa unei veritabile şi concrete influenţe politice.

În 1763, reputaţia lui Voltaire o depăşea chiar pe cea a Ecaterinei, pentru că, deşi ea pusese în scenă o lovitură de stat spectaculoasă, el fusese „regele neîncoronat al Iluminismului european pentru o întreagă generaţie”[2]. Niciuna din curţile Europei nu i-a clădit o asemenea reputaţie ţarinei pe cât s-au întrecut filozofii parizieni să o facă să strălucească pe această suverană pe scena politicii vestice.

Scrisorile lui Voltaire au devenit frecvente după 1765, când i-a dedicat Ecaterinei *La philosophie de l'histoire*, scrisă sub pseudonimul „abatele Bazin” şi „editată” de „nepotul” acestui cleric. Despre cartea „abatelui Bazin”, Voltaire îi scrie Ecaterinei: „se crede că a scris-o în ţara voastră, pentru că adevărul vine din nord”[3]. Astfel, Voltaire eluda subtil distanţa dintre Rusia şi Franţa, dintre Europa de Est şi Europa de Vest prin inventarea unui *alter ego*, abatele Bazin, care scria în ţara Ecaterinei, în timp ce Voltaire rămânea la moşia sa de la Ferney.

După apologia ţarului Petru cel Mare, Voltaire a făcut elogiul Ecaterinei, ca suverană luminată a „întunecatei” Rusii, dar e important de observat că Voltaire scotea mereu în evidenţă originea germană a ţarinei (referirile la mama ei, prinţesa Zerbst, la adoptare numelui rusesc de Ecaterina şi renunţarea la catolicism pentru ortodoxie) tocmai pentru a demonstra că *lumina* în Rusia venea de fapt de la un om al Vestului european. Era important pentru Voltaire să vadă în Ecaterina un spirit format în civilizaţia Occidentului, care aduce progresul într-o ţară înapoiată cum era Rusia percepută în epocă. Ecaterina era aşadar un suveran cu care Voltaire putea conversa ca

[1] Pierre Lepape, *Diderot*, Ed. Flammarion, Paris, 1991, p.292.
[2] Larry Wolff, *Inventarea Europei de Est. Harta civilizaţiei în Epoca Luminilor,* Humanitas, Bucureşti, 2000, p.263.
[3] Voltaire and Catherine, *Correspondence,* Russel and Russel, New York, 1971, p.3.

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)

de la egal la egal în privinţa concepţiilor filozofice şi a ideilor reformatoare, tocmai pentru că ea nu era rusoaică prin naştere, ci prin adopţie.

Entuziasmul lui Voltaire faţă de legile formulate de Ecaterina decurgea firesc din mitul lui Petru, pe care îl construise el însuşi. Pecum într-o poveste medievală, Voltaire s-a erijat în rolul unui cavaler ce-şi apără *domniţa* cu toate armele pe care le posedă, neprecupeţind niciun efort pentru a o proteja pe Ecaterina de orice clevetire: „Sunt cavalerul ei în faţa şi contra tuturor. Ştiu bine că i se reproşează câteva bagatele legate de soţul ei, dar astea sunt treburi de familie în care nu mă amestec... şi, în plus, mojicul ei soţ n-ar fi făcut niciunul din măreţele lucruri pe care *Ecaterina mea* le înfăptuieşte în fiecare zi”[1].

Voltaire a fost apărătorul cel mai înfocat şi susţinătorul cel mai devotat al Ecaterinei cea Mare, care, la rându-i, a consolidat prestigiul filozofului francez în saloanele de la cele mai importante curţi europene. Relaţia lor, flatantă pentru ambele părţi şi presărată cu amabilităţi care de care mai fascinante, a fost, de fapt, ceea ce astăzi am numi „o alianţă tacită”. Jocul laudelor reciproce s-a născut exclusiv din interese politice şi orgolii personale: „Asasinate, comploturi... Ce avea să facă Filozofia în această galeră moscovită? Trebuia să fii un filozof precum seniorul de la Ferney pentru a trece peste toate şi pentru a obişnui această înspăimântătoare politică rusească cu admiraţia, cu prietenia şi cu principiile filozofice! Totul se împăcă de minune: *interesul* şi *vanitatea* au fost liantul”[2].

Atât pentru Ecaterina, cât şi pentru Voltaire, Rusia era un spaţiu al creativităţii, un spaţiu unde Ecaterina putea să desăvârşească lucrarea grandioasă al lui Petru şi unde Voltaire putea să-şi pună la încercare principiile filozofice şi să-şi rafineze propriul progam intelectual. Voltaire este cel care a consacrat imaginea Ecaterinei ca zeiţă a Iluminismului în Rusia, pe care, de altfel, a folosit-o şi ca muză, ca inspiraţie pentru a încheia traiectoria întreprinderii sale filozofice de o viaţă. *Istoria lui Carol al-XII-lea* anunţase descoperirea fascinantă a Rusiei, *Istoria Rusiei sub domnia lui Petru cel Mare* constituia partea mediană a activităţii sale ca istoric, iar corespondenţa cu Ecaterina a venit să întregească tabloul Rusiei secolului al XVIII-lea în faţa publicului francez şi european.

La Russie de Voltaire

La Russie a commencé à exister en tant qu`Etat sur la carte philosophique et politique de l`Europe, à l’époque de l’affirmation des principes des Lumières Françaises. L’Occident a découvert la Russie grâce aux oeuvres historiques de Voltaire, *L’Histoire de Charles XII, L’Histoire de Russie sous Pierre le Grand,* et grâce à la correspondence du *roi philosophe* avec

[1] *Apud* Jean Orieux, *Voltaire ou la Royauté de l’Esprit,* Ed. Flammarion, Paris, 1966, p.623.
[2] *Idem,* p.620.

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)

Catherine la Grande. Chacune des oeuvres historiques de Voltaire représente un tableau des réalités de la société russe au XVIII-ème siècle. En fait, il s'agit aussi d'une illustration de la théorie voltairienne sur *Le Grand Homme*, l'homme qui crée des nations comme l'ont fait Pierre le Grand et Catherine la Grande.

Voltaire n'a jamais voyagé en Russie et c'est pourquoi il n'a pas connu la vraie Russie: la Russie de l'illettrisme, du servage et de l'autocratie. La Russie des Lumières françaises est une Russie européenne, une Russie qui n'appartient plus aux moeurs barbares, une Russie qui se trouve sur la voie du progrès et de la civilisation. La Russie voltairienne est le royaume des plus grands réformateurs et monarques que l'Europe a jamais connus: Pierre le Grand et Catherine la Grande.

BDD-A24267 © 2008 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:43:13 UTC)